

Muqeddes Kitab

Tewrat 34-qisim

«Nahum»

Tewrat 34-qisim

«Nahum»

(Nahum peyghemberning kitabi)

Kirish söz

Peyghember özi

Nahum peyghemberning kim ikenlikini we uning arqa körünüshini bilmeymiz. Uning yurti Elkosh yézisi idi; belkim hazırqı jenubiy Pelestindiki «Beyt-Jebrin» dégen yéza bolushi mumkin. Bezi alimlar uning yurtini Galiliyediki «KeperNahum» («Nahumning yézisi») dep qaraydu («Mat.» 4:13).

Kitabning témisi

Peyghemberning bu yazmisining mezmuni chüshinishlik, ammibab bolup, bu yazmida Xudaning Asuriye impériyesi, bolupmu paytexti Ninewe shehirige chüshuridighan jazasi sherhilinidu. Bu yazma addiy bolghini bilen, u hazırqı zamandiki oqurmenler üçün köp we muhim sawatlar, shuningdek barlıq étiqadchılar, bolupmu bikardin bikar zulumgha yaki ziyankeshlikke uchraydighan étiqadchılar üçün ilham hem rıghbet bérıdu. «Nahum» dégenning menisi «tesellige tolghan» yaki «teselli bergüchi»; u bizge élip kelgen heqiqet — «Xudaning we xelqining düşmenliri shunche küchlük bolushidin qet'ıynezer, ular haman meghlup bolidu». Bu heqiqet u rezillerning qolidin derd-azab tartidighanlarga chongqur teselli élip kélidu.

Yézilghan waqti

Hezriti Nahumning Ninewe shehirining aqıwıtını aldın'ala éytqanlıqıdın, shundaqla uning yazmisida bu impériyening «ıntayın küchlük» dep bayan qilinghanlıqıdın qarighanda, mezkur kitab Ninewe shehiri gumran bolushtin ilgiri, yeni miladiyedin ilgiriki 612-yilidin ilgiri yézilghan bolushi kérek. U kitabida yene Misirdiki No-Amon (hazırqı «Tébes») shehirining ishghal qılınıshı üstide toxtılıdu. No-amon miladiyedin ilgiriki 665-yili meghlup bolghanıdı. Sheher miladiyedin ilgiriki 654-yili yene musteqıllıqqe érishken. Shunga «Nahum peyghember» dégen kitab choqum miladiyedin ilgiriki 665-654-yili arılıqıda yézilghan. Bu mezgilde Yehudaning padishahi Manasseh textke olturghan (miladiyedin ilgiriki 697-642-yıllar).

Kitabning arqa körünüshi, Ninewening tarixi

Ninewe shehiri belkim miladiyedin ikki ming yıl ilgiri Babil (Babilon) shehiri bilen teng rezil adem Nimrod teripidin berpa qilinghan («Yar.» 10:11). Israilarning Asuriye bilen tunji uchrishishi uning padishahi Shalmanezher III bilen bolghan. U Israilni weyrın qılghan, Yehudada bulangchılıq qılghan. Shu chaghda u köp ana-balılarnı Galiliyediki Arbel dégen tik yardin tashlap öltürüwetken («Hosh.» 10:14de u «Shalman» dep atılıdu). Kéyinki bir padishah,

yeni Sennaxérib Nineweni uning etrapidiki üç sheher bilan birleshtürüp chong sheher qilib qurup, uni öz paytexti qilghan. Bu yéngi sheher ikki sépilliq bolup, ichki sépil aylanmisi 11 kilométr, tashqi sépil aylanmisi 95 kilométr, sheherning kölimi 453 kwadrat kilométr idi. Sépil tüwining qélinliqi 16 métr, üstining qélinliqi 4 métr; égzizlik 30 métr bolup, uning üstide 60 métr égzizliktiki munardin 150i bar idi. Asuriye bu sépilning töpisdiki yolda üç jeng harwisi yandash mangalaydu, dep maxtanghan. Sennaxérib alte yilni qoral-üskünlerni teyyarlashqa serp qilghan, andin sheherning otturida keng hem chirayliq kocha-restilerni qurghan. Sheher otturisdin keng hem chongqur Tigris (Dijlis) deryasi éqip ötüp turghan; mubada sheher muhasirige élinip qorshiwélinsa, su teminlesh mesilisi toghruluq héch endishisi yoq idi.

Yunus peyghember yüz yil ilgiri Ninewe shehirige bérıp uninggha Xudaning derghezipi silerning béshinglarga chüshey dep qaldi, dep agahlandurghanidi. Shu chaghda Ninewedikiler qattiq towa qilghan, hem Xuda ularni kechürüm qilghanidi (Yunus peyghember eslide buningdin narazi bolghanidi — «Yun.» 3:10-4:4). Biraq ular Uning kechürümünü untup, Nahum peyghember eyibligen kona gunahlini yene sadir qilghan; shunga Xudaning Yunus peyghemberning künliride kéchiktürgen derghezipi axiri chüshüşke az qalghan. Asuriyening éghir gunahlini Nahum peyghember mezkur yazmisining üçinchi babida körsitidu: —

(1) U qanxorluq hem zulum-zorawanliqqa xumar idi. Asuriye üçün bu hetta uning din-étiqadining bir qismi bolup qalghanidi (1:3). Kitabning 3-bab, 8-10-ayetliride xatirilengen No-Amon (Tébes)gha bolghan zorawanliq, rezil muamile Asuriye padishahi Ashurbanipal teripidin qilinghan.

(2) Yalghanchiliq we aldamchiliq (3:1). Asuriye nurghun eller bilen ehde tüzgen, andin uninggha asiylıq qilghan. Tewrat, «2Pad.» 16-18-bablarda misal bar.

(3) Bashqa ellerge rehimsiz bulangchiliq qilishi (3:1).

(4) Pahishiwazliq bilen arilash yürüzgen butpereslik hem séhir-jadugerlik; ularning bu ishlarni bashqa ellerge ézitquluq bilen ögitishi.

(5) Ularining bechchiwazliqi, bolupmu padishahi Sardopolisni ülgé qilip egishishi. Kona Grétsiye tarixchiliri bizge uning ayalche kiyinip yürüdighanliqi toghruluq xewerlendürüdu.

Tepekkur qilghili boliduki, top-zembireksiz bir dewrde Ninewedek «yéngilmes» bir sheherning halak bolushidiki bésharet Nahumning zamanidiki étiqadsizlarga tétiqsiz ishenmeslik külkiliri ichide anglanghan bolushi mumkin. Biraq uning béshariti del shu idi, hemde töwende éytqinimizdek, miladiyedın ilğiriki 612-yili sözmüsöz emelge ashurulghan.

Miladiyedın ilğiriki 612-yili Babil impératori Nabopolassar (ulugh padishah Néboqadnesarning atisi) Babil hem ittipaqdishi Médiadiki ikki qoshunni yéteklep Ninewe shehirige hujum qildi. Sheher ikki basquchluq jeng bilen, yeni awwal tashqi sépili, andin ichki sépili bösülüshi bilen meghlup boldi. Bu ikki basquch peyghemberning bésharitide bir-birige ulap éytilghan. Babil qoshuni tashqi sépilni bösüşke üç qétim jeng qildi, üç qétimliq jengning hemmisi meghlubiyet bilen axirlashti. Babil qoshuni üçinchi qétim meghlup bolghandin kéyin Ninewedikiler chong tebriklesh paaliyiti ötküzdi; Nineweliklarning köpinchisi mest bolushup ketkenidi.

«Nahum»

Mésopotamiyede adette yamghur yaghmaidu. Ninewedikiler bu yil Iyul we Awghustta köp qétim yaghqan yamghurgha anche diqqet qilmighanidi. Shu yili qattiq yamghur bolghachqa, Tigris deryasi téship ketkenidi, netijide derya suliri kelkün bolup, Ninewening tashqi sépilining üç kilométr yérini éqitip ketti. Babildiki qoshun derhal shu yerdin bösüp kirip ichki sépilgha hujum qilishqa kirishti. Shu chaghda Ninewe padishahi Sardonopolis Asuriyening burunqi bir butperes hökümasining: «Su sheherning düşmini bolup qalghanda, Asuriye tügishidu» dégen bir bésharitinı ésigе keltürüp ümidsizlendi. Emeliyette bu bésharet eslide Ninewedikı kishilernı xatırjem qilish üçün éytilghanı — Tigris deryası Nineweni béyıtqan emesmiğı? — emma Xuda Asuriyening hökümasining shu gépini heqiqetke aylandurdı.

Sardonopolis ümidsizlıktın ordısı otturısında yoghan bir gülxan yéqıp, özi, barlıq kénizekliri we baylıqlirini otta köydürüp ölüwaldı. Uning xanishi esirge élındı. Sheher gumran qilındı. «Büyük Iskender» 300 yildin kéyin ashu yerdin ötkende, Ninewe shehirini körmey, belki peqet sel chongraq bir dönglükni bayqıdı. Nahumning bésharitidek «**Qarangghuluq Uning** (Xudaning) **düşmenlirini qoghlaydu**» (1:8). 19-esirdiki bezi étiqadsız alimlar Muqeddes Kitabta Ninewening mewjutluqi hem ulughluqi toghruluq bolghan guwahliqnimu mazaq qilghan. Chünki Ninewe izzız yoqap ketkenidi. Sheher 1845-yili Fransuz arxéolog Layard teripidin dunyani qattiq heyranuhes qilip ashkarılanghan.

Hazırqi zamanimizdimu dunyadiki xelq yenila u-bu hökümet yaki döletning «ulugh quğret»i toghruluq sözlep yürüşidu; bezi döletler nadanlarche özining ulughluqi toghruluq maxtinip kétidu. «Nahum peyghember» dégen kitab bizni bu dunyadiki barlıq hoquq hem quğret ademlerge Xuda teripidin ata qilinghan, dep xewerlendüridu. Ular mushu hoquqni suyiştémál qılsa, öz menpeiti üçün adaletni burmilisa, Xuda öz waqtida ularni soraqqa tartıp jazalap, ularning «büyük» hoquqini hetta bir kéchidila ulardin tartıwalıdu. Shuning bilen teng biz «Nahum peyghember»din ögineleymızki, Xuda hemmimizni ayrim-ayrim bilidu hem «**Perwerdigar méhribandur, külpetlik künde bashpanahdur; Özige tayanghanlarnı U bilidu**» (1:7). Oqurmenlirimızning hemmisi Uni tonusun, ular Perwerdigarning hazırqi bu rezil dewrge choqum chüshürıdighan derghezıpidin xaliy bolup, Uning qanatlırı astidin towa hem kemterlik bilen himaye tapsun.

Emdi «Nahum peyghember»de bayan qilinghan töwendiki ulugh heqiqetlerni körimiz: —

- (1) Xuda beribir insanlarning barlıq seltenetlırı üstidin hökümranlıq qilidu.
- (2) Xuda Öz xelqi üçün intıqam alidu.
- (3) Xuda hezriti Ibrahimgha bergen wede her dewrde inawetlik («Yar.» 12:1-3) «**Kimki séni (we shundaqla ewladlırını) xorlısa, men choqum uni lenetke qaldurimen**». Israil xelqi hezriti Ibrahimning ewladlırı, elwette.
- (4) «**Perwerdigar Özini izdigüchilerning hemmisige bashpanahdur**».

Terjimimizde biz Tewratshunas alimlarning tetqıqliridin, bolupmu Yehudi alim Doktor Arnold Fruxténbaum» hem amérıkilıq alim «Proféssor Dawut Beyker»lerning eserlıridin paydılандuq.

Mezmun: —

- 1-bab: Xudaning Ninewening halakiti toghruluq permani
- 2-bab: Ninewening halak bolushining teswirliri
- 3-bab: Ninewening halak bolushidiki seweblar

.....

Nahum

Xudaning Ninewening halakiti toghruluq permani

1 ¹ Ninewe shehiri toghrisida yüklengen wehiy — Elkoshluq Nahum korgan alamet körünüş xatirlengen kitab.

² Perwerdigar otluq muhebbetlik, intiqam alghuchi bir Xudadur;
Berheq, Perwerdigar bir intiqam alghuchi,
Derghezep Igisidur;
Perwerdigar yawliridin intiqam alidu,
Düşmenliri üçhün adawet saqlaydu.

³ Perwerdigar asanliqche achchiqlanmaydu,
Küch-qudrette ulughdur,
Gunahi barni héch aqlimaydu;
Perwerdigar — Uning yoli qara quyunda we borandidur,
Bulutlar Uning ayaghliri purqiratqan chang-tozangdur.

⁴ U déngizgha tenbih bérip uni quruq qilidu,
Barliq deryalarni qurutuwétidu;
Bashan qaghjirap kétidu,
Karmelmu hem shundaq bolidu;
Liwandiki gül-giyahmu qaghjiraydu.

⁵ Taghlar uning aldida titrep kétidu,
Döngler érip kétidu,
Yer yüzi Uning huzuri aldigha kötürülidu,
Jahan hem uningda barliq yashawatqanlarmu shundaq bolidu.

⁶ Kim Uning ghezipi aldida tik turalisun?
Kim Uning achchiqining dehshitide qeddini kérip turalisun?
Uning derghezipi ottek tökülidu,
Uning aldida tashlar yérilidu.

⁷ Perwerdigar méhribandur, külpetlik künde bashpanahdur;
Özige tayanghanlarni U bilidu.

⁸ Biraq éship tashqan kelkün bilen shu yerni pütünley tügeshtüridu,
Qarangghuluq uning düşmenlirini qoghlaydu.

1:1 «Yüklengen wehiy» — ibranii tilida «Massa» (asasiy menisi «yük») dégen bir söz bilenla ipadilinip hem «wehiy» hem «peyghemberning zimmisige yüklengen bir wezepe» dégen ikki menini öz ichige alidu.

1:2 Mis. 20:5

1:4 «Barliq deryalarni qurutuwétidu; Bashan qaghjirap kétidu, Karmelmu hem shundaq bolidu; Liwandiki gül-giyahmu qaghjiraydu» — Bashan we Liwanda hól-yéghin köp, bek mol bolidu; ularning otlqliri intayin munbet idi. Karmel bolsa Israilda hól-yéghin eng köp bolidighan jay; u «qaghjirap ketken» bolsa, bashqa jaylar téximu shundaq bolatti.

1:5 Mis. 19:18; Zeb. 18:7-9; 29:4-6; 97:4, 5; 114:4.

1:7 Yo. 3:16

1:8 «Biraq éship tashqan kelkün bilen shu yerni pütünley tügeshtüridu» — «éship tashqan kelkün» peyghemberlarning yazmilirida adette köchme menide qollinilip «tajawuz qilghuchi qorqunchluq qoshun»ni körsitidu. Biraq «Nahum» dégen ushbu qismida, u hem esli meniside (kelkün) bilen qollinilghan hem «tajawuzchi qoshun» dégen köchme menidimu qollinilghan. Ninewe shehiri Tigris deryasining éship téshishi hem Babil qoshuni teripidin yer bilen teng qilinghan. —«Shu yer» belkim Ninewe shehirini körsitidu.

⁹ Siler Perwerdigar bilan qarshiliship néme oylawatisiler?

U ishlirlinglarni pütünley tügeshtüridu;
Yamanliq silerdin ikkinchi qétim chiqmaydu.

¹⁰ Ular qamghaqtek bir-birige chirmishiwalghan bolsimu,
Öz haraqliridin süzme bolup ketken bolsimu,
Ular quruq paxaldek pütünley yep kétilidu.

¹¹ Sendin Perwerdigargha rezillik oylishuchi chiqqanidi,
U Iblisning bir nesihetchisidir.

¹² Perwerdigar mundaq deydu: —

«Ularining teyyarliqliri toluq, sani zor köp bolsimu,
Ular oxshashla üzüp tashlinidu,
Shundaqla kelmeske kétidu;
Men sanga azar qilghinim bilan, i xelqim,
Qaytidin sanga azar qilmaymen..»

¹³ Hazir Men uning boyunturuqini boynungdin sundurup éliwatimen,
We asaretliringni bösüp tashlaymen.

¹⁴ Perwerdigar sen toghruluq perman chüshürgenki,
Séning naming qaytidin térimleydu;
Butungning öyidin Men oyma heykel, quyma heykelni yoqitimen;
Men qebrengni teyyarlawatimen,
Chünki sen pesendidursen..»

¹⁵ Mana taghlar üstide, xush xewerni élip kelgüchining ayaghlirigha,
Aram-xatirjemlikni jakarlighuchining ayaghlirigha qara!
Héytliringni tebrikle, i Yehuda, ichken qesemliringni ada qil;
Chünki u rezil bolghuchi zéminingdin ikkinchi ötmeydu;
U pütünley üzüp tashlangan bolidu..»

1:9 «U ishlirlinglarni pütünley tügeshtüridu» — yaki «U Özi qilmaqchi bolghinini beribir ada qilidu». «Yamanliq silerdin ikkinchi qétim chiqmaydu» — kona zamanlardiki nurghun «weyran qilinghan» sheherler kéyin qayta qurulghan. Mesilen, Yérusalém shehiri az dégende besh qétim qaytidin qurulghan. Biraq Ninewe shehiri ghulitiwétilgendin kéyin pütünley yoqap ketti.

1:10 «Öz haraqliridin süzme bolup ketken bolsimu,...» — peyghember mushu yerde, Ninewe shehiridiki hemme puqra mest bolghan waqtida weyran qilinidu, dep puritidu. «Ular quruq paxaldek pütünley yep kétilidu» — menisi belkim «köydürülidu». Bashqa birnechke xil terjimiler uchrishi mumkin.

1:11 «U Iblisning bir nesihetchisidir» — «Iblis» mushu yerde ibraniy tilida «Bélial» déyilidu. Bu söz Tewratta adette Sheytanning özi körsitishi mumkin. Bashqa terjimilerde «rezil», «erzimes» dégen menilerde kélidu.

—Mumkinchilik barki, bu «Iblisning nesihetchisi» Sennaxéribni körsitidu (Sennaxérib miladiyedin ilgiriki 702-yili Yehudagha qattiq hujum qilghan. Uning meghlubiyiti hem ölümi Tewratta, «Yeshaya» 36-38 bablarda xatirilengen). Undaq bolghanda, Nahum peyghember özining bu bésharitinini mezkur kitabni resmii tolap pütüküzishtin 50 yil burun, yeni yash waqtida xatirilgen bolidu.

1:12 «Ularining teyyarliqliri toluq, sani zor köp bolsimu,... » — «teyyarliqliri toluq, sani zor köp» — bu Asuriyeliklarning özlirini teswirleshke daim ishlitidighan ibare. «Ular oxshashla üzüp tashlinidu, shundaqla kelmeske kétidu» — ibaraniy tilida «kelmeske kétidu» dégen bu söz bezide «tamchilap-tamchilap yoqap kétidu» dégeni bildüridu.

1:14 «Perwerdigar sen toghruluq perman chüshürgenki, séning naming qaytidin térimleydu; ...» — Xuda mushu yerde qaytidin Asuriye padishahigha söz qilidu.

—«Séning naming .. térimleydu» — bu belkim ikki bisliq söz. Birinchidin Asuriye padishahining héch nesli qalmaydu; ikkinchidin, uni eslitidighan héch abidiler, xatire tashlar qalmaydu (Asuriye padishahliri eslide chong-chong abide tashlirigha nahayiti amraq idi).

«Men qebrengni teyyarlawatimen» — bashqa birxil terjimisi «Men uni (yeni padishahning butxanisini) qebreng qilip békitimen».

1:15 «Mana taghlar üstide, xush xewerni élip kelgüchining ayaghlirigha, aram-xatirjemlikni jakarlighuchining ayaghlirigha qara!» — mushu xush xewerning mezmuni belkim Ninewe shehiri weyran bolup, Xudaning xelqige xatirjem künlér keldi, dégenlik.

1:15 Yesh. 52:7; Rim. 10:15

Ninewening halak bolushining teswirliri Xuda Ninewege qaytidin söz qilidu

- 2**¹ Bitchit qilidighan birsi köz aldingghila keldi;
Emdi istihkam üstide közet qil,
Yolgha qara, bélingni baghla, küchliringni yighip téximu kücheyt!
2 (Chünki Perwerdigar Yaqupning shan-sheripini eslige keltürdi,
Uni Israilning shan-sheripige layiq derijide eslige keltürdi;
Chünki quruqdughuchilar ularni quruqdap qoyghanidi,
Ularning üzüm tal shaxlirini weyran qilghanidi)..
3 Bitchit qilghuchining palwanlirining qalqanliri qizil boyaldi,
Uning baturliri perengde kiygüzüldi;
Teyyarliq künide, jeng harwiliri polatning julasida yaltirap kétidu,
Neyziler oynitilidu;
4 Jeng harwiliri kochilarda güldürliship chépushiwatidu;
Keng yollarda bir-birige soqulidu;
Ularining qiyapiti mesh'ellerdek bolidu,
Ular chaqmaqlardek yügürüshidu.
5 Serdar emirlirige emr chüshüridu;
Ular yürüş qilghinida aldirighinidin bir-birige putliship mangidu;
Ninewening sépiligha qarap aldiraydu,
Bashlirigha bolsa «muhasire qalqini» teyyarlinidu..
6 «Deryalarning derwaziliri» échilidu,
Padishahning ordisi érip kétidu..
7 Kuzzabning bolsa uyatliri échilidu —
Düşmen teripidin yalap épkétilidu,
Dédekli xuddi paxteklerning sadasidek ah-uh tartip,

2:1 «Bitchit qilidighan birsi köz aldingghila keldi» — démek, birsi sen Ninewening aldigha kélip sanga hujum qilidu. «Emdi istihkam üstide közet qil, yolgha qara, bélingni baghla, küchliringni yighip téximu kücheyt!» — bu kinayilik, hejwiyp geyp — Ninewelikler jengge shunche köp teyyarliq qilghan bolsimu, hemmisi bikar bolidu.

2:2 «Perwerdigar Yaqupning shan-sheripini eslige keltürdi, uni Israilning shan-sheripige layiq derijide eslige keltürdi» — oqurmenler belkim ésigе keltüriduki, Xuda Yaqup peyghemberge yéngi isim qoydi, yeni «Israil» dep qoydi. «Yaqup»ning menisi «aldamchi» yaki «bashqining ornini basquchi», «Israil»ning menisi «Xuda bilen bille bolghan shahzade». Démek, Xuda Yaqupning egri-toqay yollirini özgeritip, uninggha parlaq kélecek bergen. Shuning bilen Muqeddes Kitapta, «Yaqup» bezi waqitlarda Israilning «kona tebiiti»ni, yeni Xuda öch körgen yaman illetlirini körsitidu. «Chünki quruqdughuchilar ularni quruqdap qoyghanidi, ularning üzüm tal shaxlirini weyran qilghanidi» — Asuriye Israil hem Yehudani köp qétim herxil usul (bulangchiliq, jazanixorluq, baj-séliq qatarliqlar) bilen «quruqdap qoyghanidi».

2:2 Zeb. 80:12-13; Yesh. 10:12

2:3 «Bitchit qilghuchining palwanlirining qalqanliri qizil boyaldi» — «qalqanliri qizil boyaldi» mumkinchilik barki, Asuriye leshkerliri jengge teyyaranghinida qalqanlirini qizil rengde boyap qoyatti.

2:5 «Serdar emirlirige emr chüshüridu» — «serdar» ibraniiy tilida «u» déyilidu. Bizningche düşmenlarning serdarini körsitidu (1-ayetni köring).

—Bezi alimlar «u» Asuriye padishahni körsitidu, dep qaraydu. Undaq bolghanda, ayet Asuriyeliklarning jiddiy mudapie teyyarliq qiliwatqini körsitidu.

—«Bashlirigha bolsa «muhasire qalqini» teyyarlinidu» — «muhasire qalqini» — eskerler sépilgha hujum qilip örümekchi bolghanda, bashlirini qoghdash üçün bash üstige chong bir qalqandek nersini kötürüp yüretti. Bashqa birxil terjimisi: «qalqanliq potey».

2:6 «Deryalarning derwaziliri» échilidu, padishahning ordisi érip kétidu» — «deryalarning derwaziliri» dégenlik néme menisi? Tigris deryasining tarmaq-ériqliri Ninewe shehiridin ötetti. Deryalar sépildin ötken jaylarda kémilerni ötküzüsh-ötküzmeslik üçün hem bashqa jaylarda su éqimlirini tizginlesh üçün derwaza-taqaqlar békitilgenidi. Del Ninewe shehiri muhasirige élinghan chaghda derya téship, uning tashqi sépilining 3 kilométrliq qismini éqitip ketken. Shuning bilen Babil qoshuni bösüp kirip, andin ichki sépilgha hujum qilishqa kirishti.

—«Padishahning ordisi érip kétidu» — Belkim padishah hem ordidikilarning yürüki qorqunchtin érip ketkenlikini körsitidu. Padishah barliq bayliqlirini yoghan bir gülخان qilip, özi we kénizeklirini gulخانning üstide köydürüwaldu.

—Bezi alimlar bu sözni jismany teyretin: «orda (derya éqimi bilen) éqip kétidu» dep chüshinidu.

Meydilirini urup kétidu..

⁸ Ninewe apiride bolghandin béri köl süyidek tinch bolup keldi,
Biraq ular hazir qéchip kétidu..

Ey toxta! Ey toxta!

— Biraq héchkim keynige qarimaydu..

⁹ Kümüshlerni buliwélinglar, altunlarni buliwélinglar;
Chünki uning shewketlik xezinisidiki qimmet qacha-quchilirining sani yoqtur.

¹⁰ U quruqdalghan, weyran qilinghan, berbat bolghan!

Yüriki érip kétidu,

Tizliri bir-birige jalaqlap tegmekte;

Belliri tolghaq tutqandek tolghinidu,

Barliq yüzler tatirip kétidu..

¹¹ Qéni, shirlarning uwisi?

Yash shirlar ozuqlinidighan jay,

Shir, chishi shir, shir arslini héchkimdin qorqmay yürgen jay qéni?

¹² Shir öz arslanlirini qandurushqa owlarni titma-titma qilghanidi,

Chishi shirliri üçün owlarni boghqanidi;

Öngkürlirini ow bilen, uwilirini olja bilen toshquzghanidi.

¹³ Mana, Men sanga qarshimen, — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar;

Men séning jeng harwiliringni is-tütekke aylandurup köydüriwétimen;

Qilich yash shirliringni yewatidu,

Owangni yer yüzidin élip tashlaymen;

Elchiliringning awazliri qayta héch anglanmaydu..

Ninewening halak bolushidiki seweblar

3¹ Qanliq sheherge way!
U yalghanchiliq, zulum-zorawanliq bilen tolghan,
U olja élishtin héch qol üzgen emes!

² Ah, qamchining qarsildashliri!

Chaqilirining daqangshiwatqan,

Atlarning chapchiwatqan,

Pingildap kétéwatqan jeng harwilirining sadaliri!

³ Qara, atliq leshkerlarning qangqishliri,

Qilichlarning walildashliri,

Neyzilarning palildashliri,

Öltürülgenlarning köplüki,

2:7 «Xuzzabning bolsa uyatliri échilidu» — «Xuzzab» bolsa belkim Ninewe xanishining ismi (bu isim ularning bir ayal butining ismi, yeni «ishtar» dégen isim bilen munasiwetlik). Padishah özini köydüriwalghini bilen xanish özi tirik qélip reswa qilinip, dédekliiri bilen qulluqqa ewetilidu. Bezi alimlarning bashqa birxil terjimisi bar — «Mana bu shundaq békitilgendur, — uning (Ninewe shehirining) uyatliri échilidu...».

2:8 «Ninewe apiride bolghandin béri köl süyidek tinch bolup keldi, biraq ular hazir qéchip kétidu...» — bashqa birxil terjimisi «Ninewe bir köl süyidektur, biraq hazir suliri yoqap kétidu...».

2:10 Qan. 1:28; 20:8; Ye. 2:11; 5:1; 7:5; Yesh. 13:7, 8; 21:3; Ez. 21:12.

2:11 «Qéni, shirlarning uwisi? Yash shirlar ozuqlinidighan jay, shir, chishi shir, shir arslini héchkimdin qorqmay yürgen jay qéni?» — shir Asuriye impériyesining simwoli idi.

2:13 «Men séning jeng harwiliringni is-tütekke aylandurup köydüriwétimen» — ibraniy tilida «Men uning jeng harwilirini is-tütekke aylandurup köydüriwétimen».

3:1 «Qanliq sheherge way!» — «qanliq sheher» Ninewe shehirini körsitidu, elwette; 1-3-ayetlerde, bösüp kirgen qoshunliri, shundaqla ularning qirghinchiliqi teswirlinidu.

Ölükler döwe-döwe!

Jesetlarning sani yoqtur;
Ular jesetlerge putlishidu.

⁴ — Séhirlarning piri u,
— Ellerni pahishiwazliqi,
Jemetlerni séhirliri bilen sétiwétidu;

Sen shérinsuxen pahishining nurghun pahishilikliri tüpeylidin,
⁵ Mana, Men sanga qarshiliship chiqqanmen, —
— deydu samawiy qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar,
Könglikning étkini qayrip yüzüנגge yépip, séni ashkarilaymen,
Ellerge uyat yerliringni,
Padishahliqlargha nomusungni körsitimen.

⁶ Üstüנגge nijasetni tashlaymen,
Séni shermendichilikte qaldurimen,
Séni reswa qilimen.

⁷ We shundaq boliduki,
Séni körgenlarning hemmisi sendin qéchip: —
«Ninewe weyran qilindi! Uning üçhün kim haza tutidu?» — deydu;
Men sanga teselli bergüchilerni nedin tépip bérimen?

⁸ Sen deryalarning otturida turghan,
Etrapida sular bolghan,
Istihkami déngiz bolghan,
Sépili déngiz bolghan No-Amon shehiridin ewzelmusen?

⁹ Éfiopiyemu, Misirmu uning küch-qudriti idi,
Ularning küchi cheksiz idi;
Put hem Liwiyelikler uninggha yadremchi idi;

¹⁰ Umu élip kétilip, esirlikke chüshken;
Barliq kocha béshida bowaqliri chörüp tashliwétildi;
Ular uning mötiwerliri üçhün chek tashlidi,
Uning barliq erbabliri zenjirde baghlanghanidi.

¹¹ Senmu mest bolisen;
Sen mökünüwalisen;
Sen düshmendin himaye izdep yürisen;

¹² Séning barliq istihkamliring xuddi tunji méwige kirgen enjür derixining enjürlirige oxshaydu;

3:4 «Séhirlarning piri u» — «u» bu yerde Ninewe shehirini körsitidu. «u... ellerni pahishiwazliqi, jemetlerni séhirliri bilen sétiwétidu; sen shérinsuxen pahishining nurghun pahishilikliri tüpeylidin,...» — Ninewedikiler rehimsizlik, zorawanliqtin hewes alghan bolupla qalmay, yene köp ellerge köp jadugerkilik hem xurapatliq örp-adetlirini hem özlirining paskina butpereslikini tarqatqanidi.

3:7 «Men sanga teselli bergüchilerni nedin tépip bérimen?» — Nahum peyghember mushu yerde söz oyini qilip özining ismi («teselli bergüchi» dégen menide) üstide kinayilik, hejwiy gep qilidu. U özining Yehuda xelqige bésharetliri bilen teselli bergenidi. Biraq «Ninewe shehiri üçhün «Nahum»lar nedin tépidu?».

3:9 «Put hem Liwiyelikler uninggha yadremchi idi» — «Put» dégen yurt hazirqi Somaliye. «Liwiye», yeni «Libya»ning qedimki ismi «Kush».

3:10 «Umu No-Amonmu, 8-ayetni körüng élip kétilip, esirlikke chüshken; barliq kocha béshida bowaqliri chörüp tashliwétildi,...» — Misirdiki chong sheher «No-Amon» intayin mustehkem, hetta Asuriye shehiridin téximu «yéngilmes» idi. U Nil (déngizdek keng bolghan) deryasining töt éqimi arisigha jaylashqan bolup, 20000 jeng harwisi, 100 derwaziliq zor égiz sépili bar, töt memliket bilen ittipaqdash idi. Shunga u «yéngilmes bir sheher» dep hésablanghan. Biraq u Asuriye padishahi Ashurbanipal teripidin miladiyedin ilgiriki 665-yili rehimsizlik bilen bitchit qilindi.

3:11 «Senmu mest bolisen; sen mökünüwalisen,...» — «senmu mest bolisen» — tarixta köp küchlük sheherler özide turguchilarning bixestelik qilishi we özliridin meghrurlinip haraq ichip mest bolushi bilen, düshmenler bösüp kirgen. No-Amonning ehwalimu belkim shundaq bolghan, Ninewening aqiwiti jezmen shundaq bolidu.

Birla silkise, ular yégüchining aghzigha chüshidu.

¹³ Mana, xelqing shehiringde qiz-ayallardek bolup qaldi;
Zéminingning qowuqliri düshmenliringge keng ichilidu;
Ot tömür taqaqliringni yep kétidu.

¹⁴ Emdi muhasirige teyyarliq qilip su tartip qoy!

Qorghanliringni mustehkemle!

Séghiz topidin lay étip,

Hak layni cheylep qoy!

Xumdanni raslap qoy!

¹⁵ Ot séni shu yerde yep kétidu;

Qilich séni üzüp tashlaydu;

U séni chéketke lichinkisidek yewatidu;

Emdi özüngni chéketke lichinkiliridek köp qil,

Chéketkidek özüngni zor köp qil!

¹⁶ Sen sodigerliringni asmandiki yultuzlardin köp qilding;

Mana, chéketke lichinkisi qanat chiqirip, uchup kétidu!

¹⁷ Séning erbabliring chéketkilerdek,

Serdarliring mijir-mijir chaqchiqizlardek bolidu;

Mana ular soghuq künide chitlar ichige kiriwélip makan qilidu;

Quyash chiqqanda, ular qéchip kétidu,

Barghan yérini tapqili bolmaydu.

¹⁸ Chopanliring mügdep qaldi, i Asuriyening padishahi;

Séning aqsöngekliring jim yatidu;

Xelqing taghlar üstige tarqilip ketti,

Héchkim ularni yighmaydu;

¹⁹ Séning yarang dawasisz,

Séning zexming éghirdur;

Xewiringni anglihanlarning hemmisi üstüngdin chawak chalidu;

Chünki toxtawsiz rezilliking kimning béshigha kelmigendu?

3:13 «xelqing shehiringde qiz-ayallardek bolup qaldi» — bu ikki bisliq gep. Birinchidin Ninewe shehiridiki köp erler shu dewrdiki padishahi Sardonopolisqa egiship bechchiwaz bolup ketti. Sardonopolis özi ayalche kiyinip yüretti. Bu ishlar Xuda aldisida özlirige jaza élip kélidighan éghir gunah idi. Ikkinchidin, jengge kelgende, Asuriye xelqi qiz-ayallardek qorqup kétip qachidighanliqini körsitidu.

3:16 «chéketke lichinkisi qanat chiqirip, uchup kétidu!» — «chéketke lichinkisi ... uchup kétidu» dégenning menisi belkim Ninewening köp sodigerliri béshigha éghir kün chüshkende uninggha héch yadrem bermey, «bikar telep» chéketkidek qéchip kétidu; 17-ayetnimu körüng.

3:17 «Séning erbabliring chéketkilerdek, serdarliring mijir-mijir chaqchiqizlardek bolidu; mana ular soghuq künide chitlar ichige kiriwélip makan qilidu» — chéketkiler soghuq waqitlarda «tonglap qétip qalidu», héch midirlimas bolup qalidu. Asuriyening eskerliri oxshashla jengge kirgende héch heriket qilmay, belkim qorqunchtin «qétip qalidu». Andin ular qéchip «uchup kétidu».

3:18 «Chopanliring mügdep qaldi, i Asuriyening padishahi... xelqing taghlar üstige tarqilip ketti, héchkim ularni yighmaydu...» — «chopanliring» yeni «xelq padichiliring», «xelq baqquchiliring» belkim memliketning bixeterlikige mes'ul bolghanlarni, yeni padishahning ordisdiki wezir-wuzralirini körsitidu. Héchkim tarqilip ketken Asuriye xelqidin xewer élip ularni yighmaydu, baqmaydu.

«Xelqing taghlar üstige tarqilip ketti, héchkim ularni yighmaydu...» — Asuriye xelqi tarqitilghandin kéyin hergiz qaytidin bir el-yurt bolmighan.